

ТАРЫХ ИЛИМДЕРИ
ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ
HISTORICAL SCIENCE

Маметемин кызы Мактым, Алымбаев Ж.

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ТАРЫХЧЫ АДистерди даярдоо маселелери
(1920-1930 жылдар)

Маметемин кызы Мактым, Алымбаев Ж.

ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ-ИСТОРИКОВ В КЫРГЫЗСТАНЕ
(1920-1930 годы)

Mametemin kыzy Makтым, J. Alymbaev

HISTORY SPECIALISTS' TRAINING ISSUES IN KYRGYZSTAN (1920-1930)

УДК:378.93:930.1

Илимий макала архивдик булактардын негизинде 20-30-жылдардагы Кыргызстандагы алгачкы тарых факультетинин ачылышы, түптөлүшү жана өнүгүшү, тарыхчы адистерди даярдоо, окутуучу-профессордук жамаат, алгачкы бүтүрүүчүлөрдүн илимий ишмердиктерин изилдөөгө арналган.

Негизги сөздөр: институт, тарых факультети, кафедра, адис.

Данная научная статья посвящена открытию в 20-30х годах первого в Кыргызстане исторического факультета. На основе архивных источников, показано становление и развитие исторического факультета, подготовке историков-специалистов, а также научных исследований первых выпускников факультета.

Ключевые слова: институт, исторический факультет, кафедра, специалист.

This scientific article is devoted to the opening the first historical faculty in Kyrgyzstan in the 1920-1930 on the basis of archival resources, its formation and development, the preparation of historians-specialists, the teaching and professorial staff as well as the research of the first works of graduates of the faculty.

Key words: Institute, historical faculty, chair, specialist.

Кыргызстандын тарыхында 1920-30-жылдар аралыгы маанилүү окуяларды камтыганы менен өзгөчөлөнөт. Аталган мезгил ичинде өлкөдө саясий-экономикалык, маселелер колго алынып, социалисттик жаңы маданияттын, эл агартуу жана билим берүүнүн жаңы этабы башталган. Саясий-социалдык кайра өзөртүүлөрдөн улам илимий изилдөө иштерин өнүктүрүү, кадрларды даярдоо, жергиликтүү калк ичинен тарыхчы адистерди даярдоо актуалдуу маселелердин бирине айланган. Аталган маселени ишке ашырууда тарых илими, маркисизм-ленинизм идеологиясын жайылтууда тарыхчылар маанилүү рол ойношкон. Өзгөчө Кыргыз АССРнин түзүлүшү менен Кыргызстандын жана кыргыз элинин тарыхын изилдөө, жергиликтүү адистерди даярдоо негизги маселелердин бири болуп саналган.

Каралып жаткан мезгилдеги тарыхчы адистерди даярдоо маселесине карата советтик тарыхнаамада бир катар изилдөөр жаралган. Алардын катарына С.

Табышалиев [1], В.М. Петровец, А.С. Сраждинов, жана И. М. Скляр [2] жана Т. Н. Өмүрбековдор [3] сыяктуу окумуштуулардын эмгектерин кошууга болот. Тарыхчы адистерди даярдоо максатында бир катар иш-чаралар көрүлө баштаган. Алсак, 1934-жылы СССР Эл Комиссар кеңеши менен ВКП (б) БК СССРдин мектептеринде жарандык тарыхты окутуу жөнүндө токтом чыгарган. Ага ылайык өлкөнүн жогорку окуу жайларына түздөн түз адис тарыхчыларды даярдоо милдети жүктөлгөн. Кыргызстанда алгачкы жогорку билимге ээ болгон тарыхчыларды даярдоодо Кыргыз педогогикалык институту (азыркы Жусуп Баласагын атындагы КУУ) башкы орунда турган. Институт Кыргыз АССР Эл Комиссарлар кеңешинин № 25 токтому менен 1932-жылы 13-январда түзүлгөн [4, л. 85]. 1932-1933-окуу жылында негизги курстарда 150 адам окуп билим алышса, даярдоо бөлүмүндө болсо 60 адам окуган. Жаңы ачылган институт төмөнкү 4 факультеттен жана 5 кафедрадан турган: педолого-педагогикалык, физика-техникалык, коомдук-экономикалык, адабий-лингвистикалык факультеттерден жана социалдык-экономикалык дисциплиналар, математика, педагогика, биология, адабият жана тил кафедраларынан. [4, л. 86]. Бирок кийин бир катар өзгөрүүлөр кирип, берилген квоталар 150 дөн 120 га чейин кыскарып, ар бир факультетке 30 адамга гана орун бериле баштаган. Аталган факультеттердин айрымдары жоюлуп, ордуна жаңы факультеттер түзүлгөн. Алсак педолого-педагогикалык факультеттин ордуна биология, коомдук-экономикалык факультетинин ордуна тарых факультети уюшулган.

Тарых факультети пединституттун тарыхында эң эски факультеттердин бири болуп саналат. Факультет институт курулгандан 2 жылдан соң б.а. 1934-ж. түзүлүп, ушул эле жылы кечки окуу бөлүмү ачылган. 1935-жылы эки жылдык мугалимдер институту, ал эми 1936-ж. факультеттин сырттан окуу бөлүмү ачылган. Тарых факультетинде алгач социалдык-экономикалык дисциплина аттуу жалгыз гана кафедра иштей баштаган. 1934-1935-окуу жылында, аталган кафедрада жалпы тарых боюнча профессордун милдетин аткаруучу А. Монатов, философия

тарыхы боюнча доценттин милдетин аткаруучу Коренфельд, саясий экономия боюнча доценттин милдетин аткаруучу Никаласев жана экономикалык география боюнча ассистент Иксанов эмгектенишкен. Кафедраны СССР тарыхы боюнча доценттин милдетин аткаруучу А. Байшев жетектеген [3, с. 7]. 1936-ж. күз айында тарых кафедрасы ачылган. 1937-ж. ленинизм жана ВКП (б) тарыхы, СССР тарыхы жана Жалпы тарых кафедрасы түзүлгөн [3, с. 8]. 1938-окуу жылында институтта жалпысынан 4 факультет, 17 кафедра жана 9 тандоо сабагы болгон [5, л. 185]. Ал эми тарых факультетинде төмөнкү кафедралар иштей баштаган: 1) Байыркы жана орто кылым тарыхы, 2) Жаңы тарых, 3) СССР тарыхы [5, л. 185].

1936-жылы институт жогорку билимге ээ болушкан алгачкы бүтүрүүчүлөрдү даярдап чыгышкан. Бүтүрүүчүлөрдүн жалпы саны 46 студент болуп, алардын ичинен 14 кыргыз болгон [1, с. 38]. Алардын катарында 9 студент тарых адистигине ээ болуп, диплом алышкан. Ошол эле жылы факультетке 22, сырткы окуу бөлүмүнө 63 абитуриент кабыл алынган [3, с. 9]. Студенттердин жалпы саны 85ке жеткен. 1937-ж. бул көрсөткүч 100гө чейин жеткен. Педагогик институттун алдында түзүлгөн мугалимдер институту 1937-ж. 18 тарыхчы адисти даярдаган [2, с. 76]. Алардын арасында ар кандай улуттун өкүлдөрү болгон. Алардын бары мектептерге жиберилген. Күнүбүздөгү шартка салыштырганда ал мезгилдеги шарттын алда канча начардыгына, техникалык жабдуулардын жана окуу куралдардын жетишсиздигине карабастан, студенттер терең жана мыкты билим ала алышкан деп айтууга болот. Алсак алгачкы тарых факультетин бүтүргөндөрдүн катарында академик, белгилүү окумуштуу тарыхчылар чыгышкан. Алсак, алардын катарына Кыргыз ССР Илимдер Академиясынын вице-президенти, 1951-1954-жж. КМУнун ректору Б. Жамгирчиновду, Кыргыз ССР Илимдер Академиясынын корреспондент мүчөсү, тарых илимдеринин доктору, профессор А. Хасановду, тил жана адабият институтунун директору, тарых илимдеринин доктору, профессор, Илимдер Академиясынын академиги, эмгек сиңирген ишмер С. Ильясовду, Кыргыз ССРинин эмгек сиңирген мугалими, Кыргыз кыз-келиндер педагогикалык институтунун биринчи директору А. Жолдошева ж.б. болушкан.

Факультетке кабыл алууда төмөндөгүдөй талаптар коюлган. Абитуриенттин биринчи кезекте кыргыз же жергиликтүү элден, ошол эле учурда колхозчунун жана жумушчунун үй-бүлөөсүнөн болуусуна көңүл бурулган. Эгер абитуриент партиянын өкүлү жана комсомоль болсо анда ага окууга тапшыруу учурунда артыкчылыктар берилген. Сынак негизинен оозеки жана жазма түрүндө өткөрүлгөн. Сынактын суроолору физика, химия, математика, табият таануу, коом таануу, кыргыз же орус тили жана адабияты дисциплиналарын камтыган [6]. Окууга тапшыруу үчүн төмөндөгүдөй документтер талап кылынган: арыз, анкета, туулгандыгы тууралуу күбөлүк, социалдык катмары жана

материалдык абалы тууралуу документ, билими тууралуу күбөлүк, денсоолугу тууралуу документ. Сынактан ийгиликтүү өткөндөргө окууда жетишүүсүнө жана материалдык абалына карабастан, 55-120 рублге чейинки стипендия алышкан. Ал эми кечки окуу бөлүмгө кабыл алынган студенттер 40-55 рублга чейинки стипендия алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушуп, жатакана менен камсыз болушкан [7]. Аталган сумма ал мезгил үчүн абдан эле жакшы каражат болгон. Мисалы: 60-жылдары 7 тыйынга 1 лтр. керосин, 1 рублга 100 ширенке, 14 рублга Ош-Бишкек аба жолуна билет, 18 рублга 1 кап ун, 120 рублга бир чоң кой алууга мүмкүн болгон.

СССР Эл Комиссарлар кеңеши жана ВКП (б) борбордук комитети тарабынан 1936-ж. 23-июнда кабыл алынган «Жогорку окуу жайлар иши жана жогорку мектептердин жетекчилери жөнүндө» -токтому окуу процессин жакшыртууда жана квалификациялуу адистерди даярдоодо чоң рол ойногон. Токтомго жараша институтта бүткүл союздук шартка жараша бирдиктүү окуу процесси киргизилген. Мындан сырткары окутуунун ар кандай ыкмалары колдонула баштаган. Лекция окутуунун негизги формасына айланган. Лабораториялык, практикалык жана семинардык иш чаралар өткөзүлгөн. Экзамен-зачет, сессия, мамлекеттик сынак киргизилген. Бул албетте студенттин билимине болгон талапты жогорулаткан.

Архивдик документтерде сүрөттөлгөндөй 1935-1938-жылдарда тарых факультетинде 23 дисциплина (сабак) окутулуп, 5 дисциплинадан мамлекеттик сынак берилгенин билүүгө болот [8,26-6].

Дисциплиналар	Диалектикалык материализм	Педагогика	ВКП (б) тарыхы
	Саясий экономия	Педагогика тарыхы	Комитерн тарыхы
	Экономикалык география	Адабият тарыхы	Тарыхый метод
	Ленинизм	Байыркы дүйнө тарыхы	Советтик чарбанын теориясы
	Аскердик иш	Орто кылым тарыхы	Педагогика тарыхы
	Немец тили	Жаңы тарых	Педагогика
	Психология	Колониялдык жана көз каранды өлкөлөрдүн тарыхы	Педагогикалык практика
	Мектептик гигиена	СССР тарыхы	Орус тил практикасы
	Философия тарыхы		

Мамлекеттик сынак байыркы дүйнө тарыхы, орто кылым тарыхы, СССР тарыхы, жаңы тарых жана педагогика боюнча өткөрүлгөн. 1938-1939 окуу жылында институттун окуу планына жараша тарых факультетинде төмөндөгүдөй окуу сааттары белгиленген [5, л. 82].

Кафедра	4 жылдык күндүзгү окуу бөлүмү	2 жылдык мугалимдер инст.	4 жылдык түнкү окуу бөлүмү	Жалпы
Байыркы жана орто кылым тарыхы	1260	626	637	2523
Жаңы тарых	1024	447	267	1738
СССР тарыхы	1104	901	723	2728

Жылдан жылга институттун материалдык-техникалык базасы кеңейип, окуу процесси жакшырып, бүтүрүүчүлөр келечектеги кыргыз интелгенциясын катарын толуктай баштаган. 30-ж. аягында тарых факультетин бүтүргөндөрдүн саны 274 адамга жетип, бул студенттердин жалпы 22, 2% түзгөн [2, с. 77]. Студенттердин саны боюнча тарых факультети кыргыз тил-адабияты жана орус тил-адабияты факультетинен кийинки орунда турган. 1937-жылы СССР тарыхы кафедрасынын алдында аспирантура түзүлгөн. Аспиранттардын илимий кеңешчиси т.и.д., профессор И. К. Додонов болгон. Ал 1900-ж. Саратов областынын Скачкина айылында дыйкандын үй-бүлөөсүндө туулган. 1932-ж. Свердлов атындагы Бүткүл союздук коммунисттик университетинде билим алган [9, 11-б]. Орто Азия мамлекеттик университетинде (САГУ) СССР элдеринин тарыхы кафедрасын жетектеген. Ал СССР тарыхы боюнча (советтик мезгилдеги орус тарыхнаамасы, Орто Азиядагы улуттук-боштондук күрөш жана колониялык мезгил боюнча) бирден-бир адис окумуштуулардын бири болгон. И. К. Додоновдун жетекчилиги алдында тарых факультетинин 7 мугалими тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн диссертацияларын ийгиликтүү коргошкон [3, с. 9]. Алар: Ю. Федоров (1941), Б. Жамгерчинов (1942), А. Хасанов (1943), С. Ильясов, (1945), А. Г. Зима, (1946) жана В. Е. Кутарева менен Б. Элебаев болушкан. Ал кийинчерээк институтка СССР тарыхы жана тарыхнаама лекцияларын окуу үчүн бир нече ирет чакырылган [9, 11-б]. И. К. Додонов илим жаатында үзгүлтүксүз эмгектенгени үчүн Кыргыз ССРи жана Өзбек ССРинин 5 жолу ардак грамотасы менен сыйланган. Кыргызстанда аталган жылдарда ЖОЖдук окутуучулук стажка ээ мугалим болгон эмес. Жеке эле тарых факультетинде гана эмес, институт боюнча окутуучу-профессордук жааматтын жетишсиздиги орчундуу маселелердин бири болгон. Кыргыз педогогикалык институтунун негизги мугалимдик жааматы Москва (5 адам), Ленинград (4 адам), Киев (1 адам) Ташкент (Орто Азия мам.универ 2 адам), Казак пединститут (1 адам) ж.б. советтик өлкөлөрдөн келген мугалимдер болушкан. Алар улуту боюнча орус, украин, латыш, татар, башкыр ж.б. болушкан. 1934-1935-жж. Институтка Москвадан жаңы адистер келишкен. Алардын ичинде жаш тарыхчылардын да өкүлдөрү болгонун белгилей кетүү керек. Алсак А. Г. Зима жана Б. М.

Зима жана Г.Г. Куранов. Г.Г. Куранов. 1904-ж. дыйкандын үй-бүлөөсүндө туулган. 1934-ж. Кызыл профессура институтун тарых факультетин аяктаган. 1938-ж. ноябрь айынан тарта кыргыз пединститутунда иштей баштаган. Жаңы тарых кафедрасына жетекчилик кылып 1939-ж. т.и. кандидаты жана доценттик наам алган [10, л. 9].

Илимий кадрларды толуктоо максатында профессор Фролов, доценттер Б. Жабинов жана Э. Я. Баузе чакырылган [5, л. 2, 27]. Э. Я. Баузе 1895-ж. Летеринген волостуна караштуу Курлянд губерниясында (Латвия) дыйкандын үй-бүлөөсүндө туулган. Улуту латыш. Кызыл профессура институтунун философия бөлүмүн аяктаган. Ал 1935-ж. Диалектикалык материализм кафедрасына доцент болуп дайындалган. 1937-ж. тарых факультетинде декандык кызмат аткарган. Бир жылдан кийин марксизм-ленинизм кафедрасын жетектеген [11, л. 23]. Ал эми 1937-окуу жылында Я.А. Чубукова жана Г.Т. Зайцев келген. 1938-жылы Кыргыз ССРинин Эл Комиссарлар кеңешинин № 1312-буйругуна ылайык, жаңы тарых кафедрасын башчылыгына Г.Г.Куранов, байыркы жана орто кылым тарыхы кафедрасын башчылыгына-Б. М. Зимма, СССР тарыхы кафедрасын башчылыгына-А.Г.Зимма дайындалган [5, л. 170]. Профессор, Кыргыз ССРинин илимге эмгек сиңирген ишмери Б. М. Зима факультетте 1935-жылдан баштап иштеп, педагогикалык жана илимий ишмердүүлүк жолунда орто жана жогорку мектептин педагогдордун жана илимий кызматкерлердин чоң тобун тарбиялоого жетишкен. Институтта жүргүзүлгөн археологиялык экспедициялар анын ысымы менен тыгыз байланыштуу. Жубайы А.Г. Зимма Илимдер Академиясындагы аялдардан жалгыз гана корреспондент-мүчө болгон. Ал 50дөн ашык көлөмдүү илимий-эмгектин автору. Изилдөөлөрүнүн көпчүлүгү Кыргызстандагы социалисттик революцияга багытталган.

Факультеттин окутуучу-профессордук жааматы негизинен жаш адистерден турган. Бул жылдар аралыгында тарыхчылардын катарын Б. Жамгерчинов, С. И. Ильясов, А. Хасанов, В. Е. Кутарева, А.Ф. Волчанский ж.б. толукташкан. Алардын ичинен тарых илиминин өнүгүшүндө жана тарыхчыларды тарбиялоодо чоң салымын кошушкан үч тарыхчынын өмүр жолун белгилей кетүү зарыл.

Тарых илиминин алгачкы кандидаты, алгачкы доктору (1950), профессор (1951), Кыргыз ССР ИАнын биринчи тарыхчы академиги (1954) Б. Жамгерчинов 1914-ж. Күнтүү айылында дыйкандын үй-бүлөөсүндө туулган. 1936-ж. жергиликтүү студенттердин арасынан алгачкылардан болуп биринчи даражадагы диплом менен аяктап, Институтка иштөөгө мүмкүнчүлүк алган. 1938-окуу жылында жылдык жүгү 676 саат, күндүзгү 80 саат, мугалимдик 596 саат болгон. Негизги маянасы 780 рублду түзгөн [8, 16-б]. 1939-ж. баштап, байыркы жана орто кылым тарыхы кафедрасында аспирантурада билимин уланткан. Аспирантураны жогорку баскычтагы 400 рубль стипендия менен окуган [8,14-б.]. Аспирантура жылдарында илимге болгон кызыгуусун көрсөтө алган. Бул тууралуу ага берилген мүнөздөмөлөрдө

кеңири баяндалат. Белгилүү болгондой Б. Жамгирчинов кыргыз элинин XIX кылымдын тарыхы боюнча ири илимий эмгек жазган авторлордун бири болуп саналат. Анын калемине «Киргизы в эпоху Ормон-хана» (1944), «Из истории военных отношений киргизов конца XVIII века» (1945), «Присоединение Киргизии к России» (1959), «Добровольное вхождение Киргизии к России» (1959), «Очерки политической истории Киргизии XIX века» (1966) ж.б. эмгектер таандык.

Кыргыз элинин тарыхын изилдөөгө тарых илимдеринин доктору, профессор, Кыргыз СССР ИАнын академиги, илимге эмгек сиңирген ишмер Сатар Ильясович Ильясов (1908–1987) Ыссык-Көл областынын Тору-Айгыр айылында дыйкандын үй-бүлөсүндө төрөлгөн [12, с. 2]. Ал мектепти бүтүргөндөн кийин 1931-ж. Ташкетте медициналык факультетте окуган. 1937-ж. Ленинградка 3 айлык финансы курсунда окуп келген. Окуусун бүтүргөн соң, Балыкчыда инспектор, бухгалтер жана башкарма болуп иштеген. Ушул эле жылы Кыргыз пединститутуна тапшырган [13, л. 2]. Ал тарых факультетинин күндүзгү бөлүмүн эң мыкты даражада бүтүргөн кыргыз студентеринин бири болгон. Окууну аяктары менен анын жөндөмдүүлүгүн жана практикалык иштерде такшалгандыгын баалашып, пединституттун алдындагы рабфактын директорлугуна дайындалган. 1939-1942-жылдары аспирантурада окуусун уланткан. 4-курста окуп жатканда эле эки жылдык мугалимдик институтка, ал эми аспирантура жылдарында пединститутка лекция окуган [14, 8-6]. Анын алгачкы илимий макаласы 1938-ж. Кызыл-Кыргызстан газетасына «Памятники старины» – деген ат менен басылып чыккан. Ал эми экинчи макаласы «Исторические памятники в Тянь-Шаньской области» – деген аталышта, 1940-ж. жарыка чыккан [12, 8-6]. Аспирантураны аяктагандан кийин 1942-44-жж. педагогикалык институтту жетектеген. Ал эми 1944-ж. февраль айында КирФАНдын тил, адабият жана тарых институтунда кенже илимий кызматкер катары кабыл алынган. Ушул эле жылдын март айында институттун директору болуп калган. 1945-ж. Орто-Азия университетинин атайын кеңешинде «Кыргызстандын айылчарбасын коллективтештирүү (1930-1933-жж.) – аттуу темада диссертациясын ийгиликтүү коргогон [15, с. 3]. 1960-ж. С. И. Ильясов Кыргыз СССРИ ага корреспондент-мүчө болуп шайланган. Академик Ильясов өмүрүнүн 50 жылын кыргыз тарыхын изилдөөгө арнаган. Диссертациялык темасынан башка археология, этнография маселелерине кеңири кайрылган. Кыргыздардын совет бийлигине чейинки агрардык, уруулук мамилелери жана диний көз караштарына арналган бир топ этнографиялык эмгектерди жазган [15, с. 1]. Ал Кыргыз ССРинин тарыхын чыгарууда активдүү рол ойногон автор-

лордун бири [15, с. 1]. С. И. Ильясов 140 илимий иш, анын ичинде 10 фундаменталдуу монографиянын автору. Окумуштуунун калемине «Коперативно-колхозное строительство в Киргизии (1918-1929 гг.)» (1959), «Победа социалистических отношений в сельском хозяйстве в Киргизии» (1961), «Переход к оседлости и его значение в преобразовании культуры и быта киргизов» (1963), «Земельные отношения в Киргизии в конце XIX – начале XX века» Фрунзе, (1969) ж.б. аттуу эмгектер таандык. С. И. Ильясов алгачкы профессионал тарыхчылардан бири болуп, өлкөдөгү тарыхчы адистердин даярдалышына чоң салым кошкон окумуштуу. 1972-ж. ага «Кыргыз ССРинин илимдин эмгек сиңирген ишмери» наамы ыйгарылган.

Кыргызстандагы белгилүү тарыхчы, илимий жана педагогикалык ишмердүүлүгү менен таанымал жана тарых илиминин өнүгүүсүндө, илимий адистерди тарбиялоодо чоң салым кошкон окумуштуулардын бири Анварбек Хасанович Хасанов. Ал 1914-ж. 23-мартта Семипалатин областынын Маршанка айылында туулган. 1934-1938-жж. Педагогикалык институттун тарых факультетин мыкты денгээлде бүтүргөн. Буга далил катары архивдик материалдарды алууга болот [13, л. 10]. Студент кезинде эле педрабфака лекция окуган. Окууну аяктаган соң аспирантурага жөнөтүлгөн. Аспирантура жылдарында кафедрада мугалим болуп иштеген [16, с. 8]. 1942-ж. апрель айында Орто Азия университетинин илимий кеңешинде «Завоевание Киргизии русским царизмом» - деген аталыштагы илимий эмгегин коргогон. 1946-1951 жана 1962-1982-жж. Кыргыз мамлекеттик университетинде СССР тарыхы кафедрасынын башчысы болуп иштеген. 50-ж. ортосунда «Кыргызстандын тарыхын» жазууга катышкан. 1964-ж. ага профессор наамы берилген. Ал эми 1965-ж. Илимдер Академиясына корреспондент-мүчө болуп шайланган. А. Хасанов 8 доктордук диссертацияга илимий кеңешчи болгон. Анын жетекчилиги алдында 24 илимий кызматкер кандидаттык диссертациясын коргогон [16, с. 11].

А.Х. Хасанов 200дөн ашык илимий эмгектин автору. Көлөмдүү эмгектери; «XIX к. биринчи жарымында Кыргызстандын Россия менен экономикалык жана саясий байланыштары» (1958), «К вопросу о присоединении Южной к России» (1959), «Экономические и политические связи Киргизии с Россией» (1960), «Взаимоотношения киргизов с Кокондским ханством и Россией в 50-70-е гг. XIX в.» (1961), «Из истории классово-борьбы в Киргизии в конце XIX в. (1968), «Народные движение в Киргизии в период Кокондского ханства» (1977) ж.б. А. Х. Хасанов тарых илиминин өнүгүүсүнө жана илимий-педагогикалык кадрлардын калыптанышына жана өсүшүнө салым кошкон ири окумуштуу экенин эске сала кетүү зарыл.

Тарых факультетинин 1938-ж. окутуучу-профессордук жааматы [5, л. 155, 156, 157].

Кафедра	Мугалим	Билим алган окуу жай	Илимий даража же наамы	Жалпы ЖОЖдук стажы	Бир окуу сааты үчүн	Оклад ардын саны	Көрсөтүлгөн ченем	Төлөм
Байыркы дүйнө тарыхы	Амитин-Шапиро Зельман Львович	1)Чыгыш факул. 1927. 2)Орто Азия мам универ.1930	профессор. доцент	8 жыл профессор	1170	1,19	197	1302-30
Байыркы жана орто кылым тарыхы	Зимма Б.М.	Тарых институту 1935	доцент	3 жыл доцент, кафедра башчысы	780 156	1,18	245	920-40
Жаңы тарых	Куранов Г. Г.	1)Харьковск.Ко мвуз1924 2)Москва кызыл профессур инс.1934	доцент	6 жыл профессор	1300	1,07	163	1391-00
СССР тарыхы	Зимма А.Г. Зайцев Г. Т.	Тарых институту 1935	Ассистент	3жыл доцент кафедра башчысы	780 156	1,0	58	780-00 156-00
СССР тарыхы	Зайцев Г. Т.	Тарых, философ. жана адабият инс. 1937	Ассистент	1жыл доцент	780	1,24	268	967-20
Жалпы тарых	Жамгирчинов Б.	Тарых, пединс.1936	Ассистент	2 жыл доцент	780	1,14	230	890-00 880-20

Жыйынтыктап айтканда, 1920-30-жылдар аралыганда Кыргызстандын тарыхынын өтө маанилүү маселелерин изилдөө боюнча алгачкы аракеттер жасала баштаган. Кыргыз педагогикалык институту алдындагы тарых факультети Кыргызстанда тарых илиминин өнүгүшүндө, илимий-изилдөөчүлөрдү жана тарыхчы мугалимдерди даярдоодо башкы борборго айланган. Анын бүтүрүүчүлөрү Кыргызстандагы бардык орто жана жогорку окуу жайларындагы тарых мугалимдеринин негизги массасын түзгөнүн белгилей кетүү зарыл. Факультеттин окутуучулары жана студенттери республиканын коомдук-саясий, илимий жана маданий турмушундагы маанилүү окуяларга активдүү катышкан. Мындай иш чаралардын башкы катарында археологиялык экспедициялар турган. Факультеттин студенттери жыл сайын өткөрүүлүчү Жети-Суу археологиялык экспедициясына катышкан. Алсак 1937-ж. Б. М. Зима жетектеген экспедиция уюшулган. Экпедиция Кыргызстандын байыркы жана орто кылымдагы тарыхын изилдөөдө маанилүү болгон.

Улуу Ата мекендик согуш жылдары педагогикалык институттун 40 мугалими жана 200дөн ашык студент Ата Мекенди коргоо үчүн жөнөшкөн. Алсак, Г.Г.Зайцев, Ю.Г.Фудуров, Б.М.Зима, А.Х.Хасанов, Г.Г. Куранов, Б.Долгинов, Э.Хренников, А.А. Арзыматов ж.б. согушка чакырылган.

Адабияттар:

1. Табышалиев С. Киргизский Государственный Университет имени 50 летия СССР (Краткий очерк). –Ф., 1974.
2. Петровец В. М, Сраждинов А. С, Скляр И. М. Первенец высшей школы Кыргызстана. –Б., 1992.
3. Омурбеков Т. Н. Факультет истории и регионоведения. – Б.,2007.
4. ЦГА КР. Ф. 869, Оп. 10, Ед. хр. 42.
5. ЦГА КР. Ф. 869, Оп. 10, Ед. хр. 6.
6. Советская Киргизия. 1934 г. 18-апрель. № 90 (5190).
7. Советская Киргизия. 1934 г. 15-ноябрь. № 262 (3262).
8. Ж. Баласагын атындагы КУУнун борбордук архиви. Ф. 869, Оп. 3, Ед. хр. 229.
9. Ж. Баласагын атындагы КУУнун борбордук архиви. Ф. 869, Оп. 3, Ед. хр. 237.
10. ЦГА КР. Ф. 869, Оп. 5, Ед. хр.701.
11. ЦГА КР. Ф. 869, Оп. 2, Ед. хр.8.
12. Ормушев А.С. Жизненный путь Академика С.И.Ильясова. // Научные чтение, посвященные памяти академика АН Киргизской ССР С. И. Ильясова. – Ф., 1989.
13. ЦГА КР. Ф. 869, Оп. 5, Ед. хр. 500.
14. Сагындыкова Ж. Академик С.И. Ильясовдун аспиранттык жылдары. // Научные чтение, посвященные памяти академика АН Киргизской ССР С. И. Ильясова. – Ф., 1989.
15. Каниметов А.А. Человек–труженик. // Научные чтение, посвященные памяти академика АН Киргизской ССР С. И. Ильясова. –Ф., 1989.
16. Церенова А. Анварбек Хасанов-Ученый педагог. // Хасанов А. Избранные труды. Очерки по истории Киргизии. –Б.-М., 2004.

Рецензент: к.и.н., профессор Сапаралиев Д.Б.